דלית בה שיעורא. פירוש דאין שיעור לחספא למעט מפותח טפח ולא גרסינן כדתנן דמה ענין זה לשיעורי שבת אלא וכדתנן בוי"ו וה"פ ואמאי מלא ממעט הא כי שקיל חספא כשיעורך לו יסיר גם המלא כדי שלא יזיק את הכותל ואהא מייתי וכדתנן כלומר דמיירי נמי דלית ביה כדי ליתן בין פצים לחבירו דאין ראוי לכלום ולא שקיל ליה ואית ספרים דלא גרסי חספא גופיה מיתוך אלא גרסינן ותיפוק ליה משום חספא כלומר ותיפוק ליה שיסיר המלא כשיסיר חספא ומשני דלית בה שיעורא כדתנן כו' ולא שקיל ליה:

ושל חמור שלש מן האיצטרובלא. פי' דבינו תנגאל דבשל חמור ליכא טריא דאין חמור טוחן בה אלא חמור קורא לבנין העצים הנושאים את הריחים כמו שמליגו דעצים הנושאים נקראים חמור כמו העץ שהמטה מוטלת עליו כדתנן (כלים פי"ח מ"ג) נקליטי המטה וחמור טהורים וכן העץ הסובל שידה מיבה ומגדל נקרא חמור דתנן (שם פי"ד מ"ג) חמור של נפחים (ו) טמאים וכן הריחים הבנין עשוי כמין כסא ועליה ריחים וזהו אילטרובל ואדם יושב כנגד במקום גבוה ורגליו (ז) מרווחות למטה ומסבב הגלגל ברגליו וטוחן ולית ביה טריא אלא קול בעלמא אבל בריחים שאדם טוחן בידיו או בגופו אית ביה נדנוד והיא טריא ולר"י נראה דשל חמור נמי טוחן ביד אלא (ח) כשהוא על גבי בנין כדתנן במס' זבים בפרק רביעי חמור של ריחים ושל יד והא דתניא בתוספתא בפ' קמא דמכילתין מרחיקין הריחים של יד שלשה מן השכב שהן ארבע מן הרכב ושל חמור שלשה מן האיצטרובל שהן ארבע מן הקלת לא משום דבשל חמור אין טוחנין ביד אלא סתם של יד אין בהן חמור אלא ע"ג קרקע ולכך קתני בתר הכי ושל חמור אבל תרוייהו טוחנין ביד: **שמע** מינה **בליא דתנור טפח.** הא דלא קאמר נמי לעיל ש"מ שכב דריחים נמי טפח לפי שהיה פשוט להם איך היה: **תנור** דידן בבירה דנחתומין דמי.

כל אחד היה עושה תנור שלו כפי מה שהיה רואה גדול או קטן אבל כירות של נחתומין היו כולן שוות והיו בקיאין בהן ונפקא מינה למקח וממכר: **מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא.** הסתם ס"ד דתיובתא דסיפא היינו שבאין לקנות בחנות ומשום הכי פריך מ"ש אבל מפטים וריחים לא פריך דאין שם נגנסין ויוצאין דמי שיש לו חטין לטחון טוחן לבעל הריחים (ט) וכן פטים:

דלית בה שיעורא (ו)כדתנן חרס כדי ליתן בין פצים לחבירו כלי חרס חזי ליה (א)דמיטנף חזי לאומנא (ב)דמנקב ספר תורה חזי למקרא (ג)בבלוי והא בעי גניזה (ד)שם תהא גניזתה (ה)(ואמר) רב (ה)בכל עושין מחיצה חוץ ממלח ורבב ושמואל אמר אפילו מלח אמר רב פפא ולא פליגי הא במלח סדומית הא במלח איסתרוקנית והשתא דאמר רבה עושה אדם שני צבורי מלח ומניח עליהם קורה שהמלח מעמדת את הקורה והקורה מעמדת את המלח אפי' מלח איסתרוקנית ולא פליגי הא דאיכא קורה הא דליכא קורה: מרחיקין את הריחים ג' מן השכב שהן ארבעה מן הרכב וכו': מאי טעמא (ו)משום טיריא והא תניא ושל חמור שלשה מן האיסטרוביל שהן ארבעה מן הקלת התם מאי טיריא איכא (ז)אלא משום קלא: ואת התנור שלשה מן הכליא שהן ארבעה מן השפה: אמר אביי שמע מינה כליא דתנור טפח נפקא מינה למקח וממכר: **מתני'** (ח)לא יעמיד אדם תנור בתוך הבית אלא אם כן יש על גביו גובה ארבע אמות היה מעמידו בעלייה צריך שיהא תחתיו מעזיבה שלשה טפחים ובבירה טפח (ט)ואם הזיק משלם מה שהזיק ר' שמעון אומר לא אמרו כל השיעורין האלו אלא שאם הזיק פטור מלשלם (י)לא יפתח אדם חנות של נחתומין ושל צבעין תחת אוצרו של חבירו ולא רפת בקר (כ)באמת ביין התירו אבל לא רפת בקר: **גמ'** והתניא בתנור ארבעה ובכירה שלשה אמר אביי כי תניא ההיא (כ)בדנחתומין (מ)דתנור דידן כי כירה דנחתומין (ס): לא יפתח חנות וכו': (מ)תנא (ל)אם היתה רפת (ע) קודמת לאוצר מותר (מ)בעי אביי כיבד וריבץ לאוצר מהו ריבה בחלונות מהו (ע) אכסדרה תחת האוצר מהו בנה עלייה על גבי ביתו מהו (ס)תיקו בעי רב הונא בריה דרב יהושע תמרי ורמוני מאי (ס)תיקו: באמת ביין התירו וכו': תנא (ע)ביין התירו מפני שמשביחו ולא רפת בקר מפני שמסריחו אמר רב יוסף (פ)האי דידן אפילו קוטרא דשרגא נמי קשיא ליה א"ר ששת (צ)ואספסתא כרפת בקר דמיא: **מתני'** (פ)חנות שבחצר יכול למחות בידו ולומר לו איני יכול לישן מקול הנכנסין ומקול היוצאין (ק)אבל עושה כלים יוצא ומוכר בתוך השוק (ר)ואינו יכול למחות בידו ולומר לו איני יכול לישן לא מקול הפטיש ולא מקול הריחים ולא מקול התינוקות: **גמ'** מ"ש רישא ומ"ש סיפא אמר אביי סיפא אתאן לחצר אחרת א"ל רבא אי הכי ליתני חצר אחרת מותר אלא אמר רבא סיפא

מתני' ולא מקול התינוקות. קא סלקא דעתך תינוקות הבאים לקנות יין ושמן וכל דבר הנמכר בחנות: **גמ' מאי שנא רישא.** דקתני יכול לומר איני יכול לישן מקול הנכנסין והיוצאין וסיפא קתני אינו יכול לומר לו איני יכול לישן מקול התינוקות: סיפא

כא א ב מי' פט"ו מהל' טומאת מת הלכה ד:
כב ג ד מי' שם הל' ב:
כג ה מי' פט"ז מהל' שבת הל' כא ממג לאחיו פה טוש"ע מ"ח סי' שסב סעיף ה המטמון הא דמלא ורבב ע"ש:
כד ז ז מי' פ"ט מהל' שבתים הל' ג ממג עשין פב טוש"ע מ"מ מ"מ קנה סעיף ז:
כה ח ט מי' שם הל' יא ממג שם טוש"ע מ"מ מי' קנה סעיף ח:
כו י מי' שם הל' יב טוש"ע שם סעיף ב:
כז כ מי' שם הל' יא טוש"ע שם סעיף ח:
כח ל מי' שם הל' יב טוש"ע שם סעיף ב:
כט מ נ ס מי' שם הל' יג טוש"ע שם סעיף ג:
ל ע פ צ מי' שם הל' יב טוש"ע שם סעיף ב:
לא ק מי' שם פ"ו הל' יב ממג שם טוש"ע מ"מ מי' קנו סעיף ב:

מוסף רש"י

בין פצים לחבירו. כשמקדרין פליטין ועמודים וקורות ועושין טופר של קורות על האתר יש חלל בין זה לזה, שומכן מתחתיו שלא יתעקש (שבת פב.) לו: כמו פליטי פתחים ופליטי תלונות הקבועים בחומה והן של עץ ומתרין אותם למטה ולמעלה ומשמי רוחות, ופעמים שהן קלרין בכותל ומושיבין אבנים זה בלד זה ולרך להושיבן כשיה שלא יהא זה נמוך מזה ולא יהו עקומים וכשאתה טוטה נותן לתחתיו חרס או אבן להשוותו, או בשאין די בכותל שביהם מבדילין זה מזה מעבו ונותן חרסים דקים ביניהם (ביצה לט.). **לא יעמיד אדם תנור בתוך הבית.** בני העיר מעבכין עליו, שלא תבער אם בקרה (ב"ק סא.). **מעזיבה.** טיח של סיד על תקרה ודומה לו בספר עזרא (נחמיה ג) ויחזיקו ירושלים עד החומה (שם). **ובבירה.** שפחתה מתנור ואין מבעירין בכותב אם גדול (שם) אלא היסק שבה גדול (ב"מ קיח.). **טפח.** מעזיבה יפא מחתיה (שם). **ואם הזיק.** שלבל הבית והבליק את בגדיו של (שם). **חנות של נחתומין.** מוכרי לחם, שמקיקין שם אור תמיד (לעיל יח.). **תחת אוצרו.** עליה שאוצרין בה תבואה ושמן ויין והעבון קשה להן (שם). **ולא רפת בקר.** הרים קשה להן (שם).

רבינו גרשום

ומשני דלית ביה שיעור. מש"ה לא חייש: בין פצים לחבירו. כעין שסומכין את הקורות המונעות על הקרקע כדי שלא יעקלו ומשימין תחת הקורה חתיכה של חרס לסומכן כמו שאנו רגילין לעשות באבנים: וכלי חרס נמי חזי ליה ושקל ליה ואמאי ממעט בחלון דאגב דצריכי לכלי נקט ליה עם המלח. ומשני דמיטנף דלא חזי: חזי לאומנא. לקבל בו דם: שם תהא גניזתו ומבטל ליה ולא שקל ליה: רבב. שומן: מחיצה. אי לענין שבת אי בפני הטומאה: מלח סדומית מפשר כמים. מלח סדומית שעב הוא ואינו יפה ודאי עושין בו מחיצה לענין שבת משום דקא מבטל ליה ולא חזי אבל מלח אסתרקנית שדק הוא לא מבטל ליה ואין עושין בו מחיצה: עושה אדם. לגבי מבוי. וקורה מעמדת את המלח שמכבשתו ומגנת עליו מן הגשמים. הא דאיכא קורה עושין בו מחיצה מפני שהקורה מעמדתו: **פיסקא** משום טריא. שמזעזע הכותל מחמת בנין הרחיים הקבועין סמוך לכותל ר"א טריא המיית הרחיים קשה לכותל. והני רחיים ג' שמחזיר מחזיר ג"ט מן האצטרובל קרי החתחתין שכב הרחיים של חמור ורכב קרי קלת: מאי טריא איכא הא לא קביע בנינו בקרקע ולא מזעזע הקרקע ואמאי מרחיקין אלא משום קלא של רחיים שקשה לכותל מרחיקין הכא נמי משום קלא: לא יעמיד אדם חנור בתוך הבית. אם העליה שעל גבי בית היא של חבירו אא"כ יש על גביו של תנור ועד העליה ד' אמות מפני הלהב שלא ידליק העליה: היה מעמיד. התנור בעליה שלו ותחת העליה בית של חבירו לא יעמידנו עד שיהא תחתיו מעזיבה ג' טפחים כדי שלא יזיק לבית של חבירו. ואפ"ה אם הזיק משלם מה שהזיק דפחות: מן השיעור הזה ג) אין יכול לדוחקו אבל מן השיעור הזה לא מאי: תמרי ורמוני. דלא מזיק להו הבלא אצר זה באוצרו מהו. מי אמרי' הואיל וכבר אצר בה תמרי ורמוני עדיין דעתו לאצור שם תבואה ולא יפתח או דילמא הואיל ועדיין לא אצר דבר דמזיק ליה הבלא מצי למפתח דהוה ליה קדים תיקו: באמת ביין התירו. לפתח חנותו תחת אוצר של חבירו מפני שמשביח הבלא והעשן: האי ביין דידן אפי' קוטרא (דשרגא). עשן הנר קשה ליה: ואספסתא. חזיז לימין **תחת** אוצר יין של חבירו שהוא **מתחמם מחמת שהוא** לח ומסרית וכרפת בקר דמי: **פיסקא** חנות שבחצר השותפין. אם רוצה חבירו לפתוח שם חנות יכול חבירו לעכב עליו ולומר ליה איני יכול לישן מקול הנכנסין ויוצאין בחנות לקנות אבל רשאי לעשות כלים בתוך החצר ויוצא ומוכרן: ולא מקול התינוקות. משמע ליה עכשיו תינוקות שבאין לקנות ממנו חפצים כעין שרגילין בני אדם לשלוח תינוקות בשליחותן: מש"ה מקשה ליה בגמ' מ"ש רישא דקתני יכול לחבירו למחות ולומר לו איני יכול לישן מפני הנכנסין והיוצאין ומ"ש סיפא דקתני אין יכול למחות בידו לא

ו) [נראה דצ"ל חוץ מרבב ומלח רבב משום שניהן כשמתחמם מלח נמי מפסר כמים]. ז) [אולי צ"ל והני ריחים של חמור מרחיק ג' טפחים מן האצטרוביל יד' מן הקלת שמתחתון שנקרא שכב קרי אצטרוביל ורכב קרי קלת]. ח) [ונראה דצ"ל דפחות מן השיעור הזה יכול חבירו לדחקו ולעכב עליו אבל כשמרחיק כשיעור זה אינו יכול לדוחקו ולעכב עליו]

מסורת הש"ס

ו) שבת פב. ביצה לט., ב) [צ"ל אמר], ג) ב"ק קא.: ב"מ קיח.; ד) [עיל יח.], ה) [בכלאים פ"ב מ"ב ובתרומות פ"ב מ"א ובב"מ שם]: בתמה איתא באמת אמרו], ו) גי' מ"ת [לפי פי' תוס'] ותנור, ז) [עיל יח.], ח) [בסהמ"ש ל"ג מי' אבל]. ט) [בסהמ"ש אבל אינו יכולו], י) [קורא רש"ש], כ) צ"ל דתניא. רש"ש.

גליון הש"ם

רש"י ד"ה מלח סדומית עבה וקשה כאבן. עי' פרש"י ביצה לט ע"ב ד"ה פרסיות ולזה הבא ע"כ ע"ס והציון בכתב"י הוא על מלא איסתרוקנית. וכן בסוגיין אמר' מלא איסתרוקנית ולא פליגי צ"ל אמר' מלא סדומית:

הגהות הב"ח

(א) גמ' כי כירה דנחתומין דמי לא: (ב) שם רפת בקר בקודמת: (ג) שם ריבה בחלונות מהו בנה בע"ל ותיבות אסכדרה תחת אוצר מהו בנמקה: (ד) רש"י ד"ה יאם הזיק אחר שהיו שם: (ה) ד"ה בכרפת וכו' שהוא לא מתחמם בע"ל ואות ו' נמחק: (ו) תוס' ד"ה ושל וכו' שלא נפחים טמא וכן: (ז) בא"ד והגליו מתחתות למטה ומסבב: (ח) בא"ד טוחן ביד אלא שהוא בע"ל ואות כ' נמחק: (ט) ד"ה מאי וכו' לבעל הריחים ובוחן וכן פטים:

לעזי רש"י

ציריק"א. מסגרת עץ המקיפה אבן הריחיים. טרוימורי"ר [טרימוריא"ה]. אפרכסת, (משפך שדרכו מכניסים חומר לריחיים וכדומה).

רבינו גרשום (המשך)

יכול חבירו לעכב עליו אבל מן השיעור הזה אין יכול לדוחקו: והתניא בתנור. בעינן ד' טפחים ובכירה ג' והיכי קתני מתני' היה מעמיד בעליה עד שידא תחתיו ג' ובכירה טפח כי תניא ההיא שיעור גדול בכירה ותנור של נחתומין משום דאיכא היסק גדול לא סגי אלא באותו שיעור דתנור דידן לא בעי אלא ג' טפחים ככירה של נחתומין: **איבקא** בעי אביי כיבד וריבץ לאוצר. שהיה בדעתו לשום שם תבואה ולא הספיק לשום שם תבואה עד שבנה אידך רפת בקר שלו מהו. מי אמרי' הא שכיבד וריבץ כמאן דכבר אצר שם תבואתו דמי ולא היה רפת קודם. ומאחר שכיבד וריבץ זה לא יפתח אידך רפת שלו ואם ת"ל הואיל דכיבד וריבץ זה לא יפתח אידך רפת בקר הא קמיבעיא לן ריבה חלונות באוצר כדי שיכנס הרוח באותן חלונות כדי לייבש תבואתו מהו. מי אמרי' הואיל דריבה לא יפתח אידך רפת בקר או דילמא הואיל דעדיין לא אצר בו כמו דלא עביד ולא כלום הוא ומצי למפתח דהוי ליה קדים: בנה עליה על גבי בית. סתם דלא ידעי אי לצורך אוצר בנאר או

סיפא אתאן לתינוקות של בית רבן. ומע"ג דקול הבא ממחת אחריס לא מני מחויי: **משום שקנא יהושע בן גמלא.** אחד מן הכהנים הגדולים שעמדו בבית שני כדאמר ביבמות (דף פא.): **ולמדתם** [1]**אותם.** האב עצמו מצוה ללמדו: **אלף.** הרבה מדיות בפלך אחד והוא לשון אפרכיא: **רב שמואל בר שילת.** מלמד תינוקות היה (לעיל דף מ.): **ואספי ליה.** האכילהו והשקהו תורה בעל כרחו כשור שנותנין (ג) עליו עול על צוארו: **לא אמחייה אלא בערקתא דמסנא.** ברצועות של מנעלים כלומר מכה קלה שלא יחוק: **ליהוי לוותא לאחריה.** אינך זקוק ליסקרו יותר מדאי ולא לסלקו מלפניך אלא יסב עם האחרים בצוותא וסופו לתת לב: **רופא.** מוהל: **אומן.** מקיז דם: **מעכיין עליו.** מפני שמרבה עליהן קול ונכנסין ויוצאין: **לסופר יהודי.** מלמד תינוקות: **בסופר מתא.** מלמד תינוקות העיר ומושיב מלמדים אחריו והוא מורה את כולם אין יעבו ויש שם קול גדול: **מתקנא יהושע בן גמלא ואילך.** שיסדו מלמדי תינוקות בכל עיר: **לא ממטיין ינוקא ממתא למתא.** ללמוד מיוס ליום שמא יחזק בדרכיהם שהשמן מקטרג בשעת הסכנה שנאמר פן יקראנו אסון (בראשית מב) אלא יוכל לכוף בני אותו מתא להושיב מלמדי תינוקות: **פיקורא.** גשר רחב וחבירו במנחות (דף לה.) פיקורא דתפילין מקום מושבם שדומה לגשר: **גמלא.** לוח קלרה: **סך מקרי דרדקי.** מנין תינוקות הראויין למלמד אחד: **ריש דוכנא.** שומע עם התינוקות מפי המלמד וחוזר ומשגירו בפי התינוקות ואותו ריש דוכנא נוטל שכר: **ומסייעין ליה ממתא.** לשכור לו אותו ריש דוכנא: **דילמא אתי לאיכרשוי.** יתפאר בלבו שאין כמותו ויתרשל מן התינוקות ולא יילך שמא יסלקוהו: **כל שכן.** כשמשגיחו יתן לב להיות למד יפה שדואג מקנאת חבירו שסלקוהו מפניו: **שיבישנו בני העיר:** **דגרים ולא דייק.** שלומד הרבה ולא דייק בלימוד התינוקות שלא יתפשטו מאי מקרי דרדקי עשרין וחמשה ינוקי ואי איכא חמשין מותבינן תרי [2]ואי איכא ארבעין מוקמינן ריש [3]דוכנא [4]ומסייעין ליה ממתא ואמר רבא האי מקרי ינוקי דגרים ואיכא אחרינא דגרים טפי מיניה לא מסלקינן ליה דלמא אתי לאיתרשולי רב דימי מנהרדעא אמר [5]כ"ש דגרים טפי [6]קנאת סופרים תרבה חכמה ואמר רבא הני תרי מקרי דרדקי חד גרים ולא דייק וחד דייק ולא גרים מותבינן ההוא דגרים ולא דייק שבשתא ממילא נפקא רב דימי מנהרדעא אמר [7]מותבינן דדייק ולא גרים [8]שבשתא כיון דעל על דכתיב [9]כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום כי אתא לקמיה דדוד אמר ליה מאי

[1] ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך: דברים יא יט

[2] והקלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר יי אל בית אלהי יעקב וירנו מדרכיו ונלכה בארחתיו כי מציון תצא תורה ודבר יי מירושלם: ישעיהו ב ג

[3] כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום: מלכים א יא טו

הגהות הב"ח

(א) גס' תלא תורה וגו' ועדיין: (ב) שם מבעט כל"ל ותות ר' נ ממקן: (ג) ר"ש"י ד"ה ואספי וכו' שנותנין לו עול: (ד) תוס' ד"ה זכור וכו' הוא אותו דאמר כל"ל ותיבת המים נ ממקן: (ה) ר"ה ולמדתם וכו' משמע אתם בעצמכם: (ו) ד"ה אחד וכו' שרי נמי לכל הפחות: (ז) ד"ה ולא וכו' לאם לא היה סופר וכו' וא"ת הא אמרי': (ח) ד"ה נסופר וכו' דהא קרי ליה הכא:

מוסף רש"י

ואספי ליה כתורה. הלעיטהו תורה כשור שאתה מלעיטו ויאוכנו מאכל (כתובות נ.).

רבינו גרשום

מפני התינוקות של בית רבן שבאין ללמוד תורה זה אינו יכול לעכב עליו אפי' בחצר השותפין: מי שיש לו אב. שהיה חייב בלימודו מעלן: עד שית שנין לא תקבל ללומדו שאינו יכול לסבול עדיין טורח הלימוד: ואספי ליה כי תורא. כלומר תן עליו עול תורה כמו לשור זה שאובסין אותו בעל כרחו ומכניסין בו המאכל כדי שיהא שמן כך הכנס בו תורה: בערקתא דמסנא. ברצועו' של מנעל הכהו ואל תכהו יותר מדאי: בתינוקות דעובדי כוכבים. אם רצה ללמוד ספר רפואה או מקרא יכול לעכב עליו דלא מצי עביד: ולא לסופר יהודי. מלמד תינוקות אלמא דמצי מעכב.

תורה אור השלם

1 ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך: דברים יא יט

2 והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר יי אל בית אלהי יעקב וירנו מדרכיו ונלכה בארחתיו כי מציון תצא תורה ודבר יי מירושלם: ישעיהו ב ג

3 כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום: מלכים א יא טו

רבינו גרשום (המשך)

הכא במאי עסקינן בסופר מתא שהוא סופר העיר שכותב שטרות וספרים לכל מצי מעכב מחמת הנכנסין אצלו ואית דמפרשי בספר מתא שמגלח כל בני העיר: לא ממטינן ינוקא ממתא למתא. מפני כן התקינו להושיב מלמדי תינוקות בכל פלך ופלך: ואי מפסיק נהרא לא ממטינן. דאיכא למיחש דלמא יהא רגיל למיזל לחודיה ונפיל לנהרא: תיתורא. גשר מרוחב: גמלא. גשר עשוי מנסר צר ומשני צדי הנהר קבועין ב' יתדות וקשור חבל א' מזה לזה ואותן העוברין על אותו נסר צר סומכין ידיהן בחבל ועוברין אבל התינוקות שאין בהן דעת לסמוך לא ממטינן דילמא אזיל לחודיה ונפיל: סך מקרי דרדקי. עד כ"ה תלמידים יכול ללמוד אחד: ריש דוכנא. ממונה תחתיו עד שיסייע לו ללמוד הנער. ואין מנכין לו לרב משכירותו כדי לשכור אותו ריש דוכנא אלא מסייעין ליה ממתא הצבור שוכרין אותו ריש דוכנא. מאי טעמא לא מסלקי' ליה לההוא דלא גרים כל כך דאי מסלקינן ליה ומותבינן להו קמיה ההוא דגרים טפי אתי לרשולי למימר הואיל דליכא דגרים כוותי לא מסלקי לי ואתי לרשולי. כל שכן דמותבינן להו קמיה ההוא דגרם טפי מימר אמר אי מרשילנא מסלקו להו מקמאי כי היכי דסלקי להו מקמיה דאידך ומעיין בהו שלא יבא אחר דגרס טפי מיניה ויסלקו ממני. ומתעסק בהן הרבה משום קנאת סופרים תרבה חכמה שזה מקנא לזה: חד דגרים הרבה ולא דייק כל כך:

עין משפט נר מצוה

לב א מיי' פ"ו מהל' שכנים הל' יב ופ"ב מהל' ת"ת הל' ז סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קנו סעיף ג וטוש"ע י"ד סי' רמה סעיף כב:

לג ב מיי' פ"ב מהלכות ת"ת הלכה ח סמג עשין יב טוש"ע י"ד סס סעיף ז:

לד ג ד מיי' שם הל' כ טוש"ע י"ד סס סעיף ה וסעיף ח:

לה ה מיי' שם טוש"ע י"ד שם סעיף י:

לו ו טוש"ע שם סעיף ט:

לז ז ח ט י כ ל מיי' פ"ו מהל' שכנים הל' יא סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קנו סעיף ח:

לח מ נ ס ע פ מיי' פ"ב מהל' ת"ת הל' ו סמג עשין יב טוש"ע י"ד סי' רמה סעיף נח:

לט צ ק מיי' שם הל' ט טוש"ע י"ד שם סעיף עו:

מ ר מיי' שם טוש"ע יו"ד שם בהג"ה:

מא ש טוש"ע שם סעיף יח:

מב ת מיי' שם הל' ו טוש"ע י"ד שם סעיף יט:

א סיפא אתאן לתינוקות של בית רבן ומתקנת יהושע בן גמלא ואילך דאמר רב יהודה אמר רב ברם זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו שאלמלא הוא נשתכח תורה מישראל שבתחלה מי שיש לו אב מלמדו תורה מי שאין לו אב לא היה למד תורה מאי דרוש [1]ולמדתם אותם ולמדתם אתם התקינו שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים מאי דרוש [2]כי מציון תצא תורה (ו) ועדיין מי שיש לו אב היה מעלו ומלמדו מי שאין לו אב לא היה עולה ולמד התקינו שיהו מושיבין בכל פלך ופלך ומכניסין אותן כבן ט"ז כבן י"ז ומי שהיה רבו כועס עליו (ז) מבעיט בו ויצא עד שבא יהושע בן גמלא ותיקן [3]שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר [4]ומכניסין אותן כבן שש כבן שבע (ח)אמר ליה רב לרב שמואל בר שילת [5]עד שית לא תקביל מכאן ואילך קביל ואספי ליה כתורא וא"ל רב לרב שמואל בר שילת [6]כי מחית לינוקא לא תימחי אלא בערקתא דמסנא דקארי קארי דלא קארי [7]ליהוי צוותא לאחריה מיתיבי [8]אחד מבני חצר שביקש לעשות רופא אומן וגרדי ומלמד תינוקות בני חצר מעכבין עליו הכא במאי עסקינן [9]בתינוקות דעכו"ם ת"ש [10]שנים שיושבין בחצר וביקש אחד מהן לעשות רופא ואומן וגרדי ומלמד תינוקות חבירו מעכב עליו [11]ה"נ בתינוקות דעכו"ם ת"ש [12]מי שיש לו בית בחצר השותפין ה"ז לא ישכירנו לא לרופא ולא לאומן ולא לגרדי ולא לסופר יהודי ולא לסופר ארמאי [13]הכא במאי עסקינן בסופר מתא אמר רבא מתקנת יהושע בן גמלא ואילך [14]לא ממטינן ינוקא ממתא למתא [15]אבל מבי כנישתא לבי כנישתא ממטינן [16]ואי מפסק נהרא לא ממטינן ואי [17]איכא תיתורא ממטינן [18]ואי איכא גמלא לא ממטינן [19]ואמר רבא [20]סך מקרי דרדקי עשרין וחמשה ינוקי ואי איכא חמשין מותבינן תרי [21]ואי איכא ארבעין מוקמינן ריש [22]דוכנא [23]ומסייעין ליה ממתא ואמר רבא האי מקרי ינוקי דגרים ואיכא אחרינא דגרים טפי מיניה לא מסלקינן ליה דלמא אתי לאיתרשולי רב דימי מנהרדעא אמר [24]כ"ש דגרים טפי [25]קנאת סופרים תרבה חכמה ואמר רבא הני תרי מקרי דרדקי חד גרים ולא דייק וחד דייק ולא גרים מותבינן ההוא דגרים ולא דייק שבשתא ממילא נפקא רב דימי מנהרדעא אמר [26]מותבינן דדייק ולא גרים [27]שבשתא כיון דעל על דכתיב [28]כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום כי אתא לקמיה דדוד אמר ליה מאי

[1] ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך: דברים יא יט

[2] והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר יי אל בית אלהי יעקב וירנו מדרכיו ונלכה בארחתיו כי מציון תצא תורה ודבר יי מירושלם: ישעיהו ב ג

[3] כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום: מלכים א יא טו

הגהות הב"ח

(ו) גס' תלא תורה וגו' ועדיין: (ז) שם מבעט כל"ל ותות ר' נ ממקן: (ח) ר"ש"י ד"ה ואספי וכו' שנותנין לו עול: (ט) תוס' ד"ה זכור וכו' הוא אותו דאמר כל"ל ותיבת המים נ ממקן: (י) ר"ה ולמדתם וכו' משמע אתם בעצמכם: (יא) ד"ה אחד וכו' שרי נמי לכל הפחות: (יב) ד"ה ולא וכו' לאם לא היה סופר וכו' וא"ת הא אמרי': (יג) ר"ה נסופר וכו' דהא קרי ליה הכא:

מוסף רש"י

ואספי ליה כתורא. הלעיטהו תורה כשור שאתה מלעיטו ויאוכנו מאכל (כתובות נ.).

רבינו גרשום

מפני התינוקות של בית רבן שבאין ללמוד תורה זה אינו יכול לעכב עליו אפי' בחצר השותפין: מי שיש לו אב. שהיה חייב בלימודו מעלן: עד שית שנין לא תקבל ללומדו שאינו יכול לסבול עדיין טורח הלימוד: ואספי ליה כי תורא. כלומר תן עליו עול תורה כמו לשור זה שאובסין אותו בעל כרחו ומכניסין בו המאכל כדי שיהא שמן כך הכנס בו תורה: בערקתא דמסנא. ברצועו' של מנעל הכהו ואל תכהו יותר מדאי: בתינוקות דעובדי כוכבים. אם רצה ללמוד ספר רפואה או מקרא יכול לעכב עליו דלא מצי עביד: ולא לסופר יהודי. מלמד תינוקות אלמא דמצי מעכב.

זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו. הוא אותו (ד) האיש דאמר רב יוסף (בינמות דף פא.) תרקבא דדינרי עיילא ליה מרתא בת בייתוס לינאי המלך עד דאוקיס ליהושע בן גמלא בכהני דנרבי ולדיק גמור היה כדאשכחן הכא והא דקאמר התם (שם) קטיר קא חזינא הכא לפי שהיו אחרים תשובים ממנו:

ולמדתם אותם ולמדתם אתם. יש ספרים דלא גרסי ולמדתם אתם ודרים מדכתיב ולמדתם משמע (ה) מעצמכם: **כי מציון תצא תורה.** לפי שהיה רואה קדושה גדולה והכנסים עוסקים בעבודה היה מכוון לבו יותר לירא שמים וללמוד תורה כדדרשי' בספרי למען תלמד לירא וגו' גדול מעשה שני שמביא לידי תלמוד לפי שהיה עומד בירושלים עד שיאכל מעשר שני שלו והיה רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה היה גם הוא מכוון לירא שמים ועוסק בתורה: **בבן** שש כבן שבע. כגון שש בבריא כגון שבע בכחוש: **בבציר** מבר שית לא תקבל. והא דתנן במסכת אבות (פ"ה מכ"ל) בן חמש שנים למקרא בבריא לגמרי כדאמר בכתובות (דף נ. וסס) הלומד בנו פחות מבן שש כך אחריו ואינו מגיעו ואיכא דאמרי חבריו לגיו אחריו ואין מגיעין אותו ותרוייהו איתנהו דחלים וגמיר ואינעית אימא הא בכחוש והא בבריא: **אחד** מבני מבוי בו'. פי' רש"ל דלא גרס מבוי אלא חצר דאי גרס מבוי תיקשי לאביי דשרי בחצר אחרת והתניא דעושה אדם חנות בלי חנות של חבירו שרי (ו) לכל הפחות בחצר אחר ורבא נמי לא פליג עליה אלא דמוקי מתני' דשריא אף באותה חצר והכא אסר אפילו בחצר אחרת אלא אחד מבני חצר גרס:

וגרדי. וא"ת ומאי שנא גרדי מבעל ריחים דתנן במתני' דאין יכול למחות בידו ולומר איני יכול לישן מקול הריחים ומקול הפטיש וי"ל דמתני' בעושה לעצמו והכא בגרדי העושה לאחרים דאיכא נכנסין ויוצאין וא"ת הא אמרי' בסמוך האי בר מבואה דאוקי ריחיא כו' דינא הוא דמעכב עליה משום דאמר ליה קא פסקת לחיותי משמע דאי לאו משום דקא פסקת לחיותי היה יכול להעמיד שם הריחים אע"ג דעושה לאחרים ולקמן נמי תניא עושה אדם חנות בלא חנותו של חבירו כו' דאף על גב דאיכא נכנסין ויוצאין טובא ודוחק לאלק דהתם כגר יש יוצאין ונכנסין לריחים הראשון או לחנות הראשון ודאמרינא אמיצרא ודוחק לאלק בין מכר לשכירות ונראה לר"י דהתם כשישראל רגיל לקנות אצל אם אין ישראל רוצה לקנות מותר:

[1] **בסופר מתא.** אין נראה לפרש כפ"ה דסופר מתא היינו מלמד תינוקות של כל העיר דאיכא קול גדול דהא לקמן אמר רבא מקרי דרדקי וסופר מתא כמותרין ועומדין כיון דאשמועינן דמקרי דרדקי הוי פסידא דלא הדר ר"ה מלמד כל תינוקות העיר ואמאי אינטריך תו למינקט סופר מתא ואין לפרש נמי כפ"ה [2] בהמקבל (נ"מ דף קט.): סופר מתא מספר אנשי העיר דהא קרי [3] הכא בבריתא סופר אלא נראה כמו שפי' ר"ח סופר מתא כותב שטרות העיר ולהכי חשיב ליה לקמן פסידא דלא הדר אם נכתב השטר אלא כדין: **מתקנת** יהושע בן גמלא ואילך לא ממטינן ינוקא ממתא למתא. וכגון שיש כאן כ"ה ינוקי שראויין להשכיר להם מלמד ואם תאמר הא אי הוה ממטינן להו למתא אחריתי אצטרכו מלמד בפני עצמן כיון דאיכא כ"ה ינוקי וא"כ מאי נפקא מינה וי"ל דנפקא מינה דאי הוו ג' מלמדי תינוקות באידך מתא היו יכולין להושיב חציים בפני זה וחצייס בפני זה:

[4] **סך** מקרי דרדקי כ"ה ינוקי. אבל פחות מכאן אין בני העיר יכולין לכוף זה את זה להשכיר להם מלמד: פר"מ דרביה אקרייה זכר כדין והיינו דמייה דלא אשגח למידע היכי הוה קרי תלמידיה וכ"ג אבל אין נראה לפרש שגם רבו טעה ולימדו זכר דא"כ לאו דמייה הוא:

סופר מתא. לא כמו שפירש בקונטרס כותב ספר תורה בטעות אלין זה פסידא דלא הדר דיכולין להגיהו אלא כדפרישית לעיל כותב שטרות: **ומקרי** דרדקי. פי׳ בקונטרס בהמקבל (ב״מ דף קנ. ושם) דהוי פסידא דלא הדרא משום דשכשתא כיון דעל על וקשה לר״י דהא רבא גופיה אית ליה לעיל דשכשתא ממילא נפקא ואומר ר״י דהוה פסידא דלא הדר דאותה שעה שמלמד להם טעות הם מתבטלים ואותה שעה אין יכולין להחזיר לעולם: **שתלא.** וא״ת מאי פסידא איכא אי יפסיד ישלם וי״ל דאינו מפסיד אלא שפושע שאין הנטיעו׳ גדולות כמו שהיו ראויות ליגדל: **מרחיקין** מצודת הדג בו׳. אע״ג דר״ת מפרש דבדבר של הפקר אפי׳ רשע לא מיקרי כדתנן (פאה פ״ד מ״ג) גבי פאה פירס עליה מעבירין אותו ממנה וכן תנן בפ״ק דב״מ (דף י.) ראה את המציאה ונפל עליה ובא אחר והחזיק בה זה שהחזיק בה זכה ולא מיקרי רשע אלא בעני המהפך בחבריה ובא אחר ונטלה משום שאם לא ישתכר במקום זה ימצא להשתכר במקום אחר והך דשמעתא לא קשיא דאע״ג דהוי דבר של הפקר מ״מ בכמה מקומות ימצא שיוכל לפרוס מצודתו ועוד דהכא אומנותו בכך והא דאמרינן בפרק חזקת הבתים (לקמן דף נד:) נכסי כנעניים הרי הן כמדבר כל המחזיק בהן זכה בהן מאי טעמא כנעני מי מטא זוזי לידיה מיסתלק ליה וישראל לא קני עד דמטי שטרא לידיה ופי׳ רשב״ם התם דישראל המחזיק רשע מיהא מיקרי ולפי׳ ר״ת אפי׳ רשע לא הוי כיון שלא ימצא במקום אחר וקשה לרשב״א מהא דאמר באיזהו נשך (ב״מ דף עג:) רב מרי בר רחל משכן ליה ההוא נכרי ביתא אזל רבא וזבניה נטר תריסר ירחי שתא שקל אגר ביתא אמטייה לרבא א״ל הא דלא מטאי לה למר אגר ביתא עד השתא דאמר מר סתם משכנתא שתא ולא מצי נכרי לסלוקי והשתא כיון שקדמה חזקה רב מרי לחזקת רבא א״כ זכה בה רב מרי דנכסי הכנעני הרי הן כמדבר ואי מקרי רשע אמי שפיר דלא היה רואה לזכות בה אבל לפירוש ר״ת דאפילו רשע לא מיקרי אמאי לא זכה בה רב מרי כיון דהיתר גמור הוא ושמא לפנים משורת הדין עבד ולריב״א נראה דחזקת רב מרי לא היתה אלא במורת משכון ורבא קנה ממנו בשטר וזכה בה ואחר כך נתן מעות [וע״ע תוספות קדושין נט. ד״ה עני המהפך וכו׳ ותוס׳ ב״מ עג: סוף ד״ה נטרו]: **תנאי** היא דתניא בו׳. תימה לרשב״א דאמאי לא מייתי (ב)(הברייתא) דלעיל דממה נפשך רבי יהודה דאמר לא יחלק חנוני קליות ואגוזים לתינוקות פליג אהך ברייתא ושמא ניחא לאתויי תנאי דפליגי בהדיא בהכי: **כופין** בני מבוי זה את זה כו׳ ולא **מלמד** תינוקות. נראה לר״י דבמלמד תינוקות נכרים איירי ולא יתכן אי גרס לעיל אחד מבני מבוי דהא מוקמינן ליה (ו) בתינוקות נכרים ומעכבין עליו בני מבוי והכא קאמר דלשכינו אינו כופהו ואפילו רשב״ג לא פליג אלא משום דפסיק לחיותיה אבל משום קול תינוקות לא חיים ומיהו לפי מה שפירשתי [לעיל] דגרסינן אחד מבני חצר אחי שפיר ור׳ שמעון בן אבהים נראה דהכא בתינוקות ישראל ואפילו אחר תקנת יהושע בן גמלא ושאני הכא דכבר יש שם מלמד תינוקות אחר וכסמוך דקאמר דרדקי דלא מצי מעכב דאמר רב הונא במקרי דרדקי דלא מצי מעכב דאמר מר זוטרא בן גמליאל לא פליג אמלמד תינוקות אלא משארא:

פשיטא לי דבר מתא אבר מתא [אחריתי מצי] מעכב. רב הונא בריה דרב יהושע כרבנן ס״ל ומיבעי ליה בר מבואה אבר דבמרא הוא: **ואי** שייך בברנא דהכא לא מצי מעכב. פירוש בני העיר אבל בני מבוי מצי מעכבי שלא יכנס במבואה: קנאת

מאי טעמא עבדת הכי אמר ליה דכתיב [1]תמחה את זכר עמלק אמר ליה והא אנן (ג) זכר קרינן א״ל אנא זכר אקריון אזל שייליה לרביה אמר ליה היאך אקריתן אמר ליה זכר שקל ספסירא למיקטליה אמר ליה אמאי א״ל (ד)דכתיב [2]ארור עושה מלאכת ה׳ רמיה א״ל [3]שבקיה לההוא גברא דליקום בארור א״ל כתיב [2]וארור מונע חרבו מדם איכא דאמרי קטליה ואיכא דאמרי לא קטליה (ה)ואמר רבא [3]מקרי ינוקא שתלא טבחא ואומנא וסופר מתא כולן כמותרין ועומדין נינהו [3]כללא דמילתא כל פסידא דלא הדר מותרה ועומד הוא אמר רב הונא האי בר מבואה דאוקי ריחיא ואתא בר מבואה חבריה וקמוקי גביה דינא הוא דמעכב עילויה דא״ל קא פסקת ליה לחיותי לימא מסייע ליה מרחיקים מצודת הדג מן הדג כמלא ריצת הדג וכמה אמר רבה בר רב הונא עד פרסה שאני דגים דיהבי סייארא א״ל רבינא לרבא לימא רב הונא דאמר כרבי יהודה (ו)דתנן רבי יהודה אומר לא יחלק חנוני קליות ואגוזין לתינוקות מפני שמרגילן (ז) אצלו וחכמים דמתירין אפי׳ תימא רבנן עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי יהודה התם אלא דאמר ליה (ח)אנא קמפלגינא אמגוזי את פלוג שיוסקי אבל הכא אפילו רבנן מודו דא״ל קא פסקת ליה לחיותי מיתיבי עושה אדם חנות בצד חנותו של חבירו ומרחץ בצד מרחצו של חבירו ואינו יכול למחות בידו מפני שיכול לומר לו אתה עושה בתוך שלך ואני עושה בתוך שלי תנאי היא דתניא [4]כופין בני מבואות זה את זה שלא להושיב ביניהן לא חייט ולא בורסקי ולא מלמד תינוקות ולא אחד (ט)מבני בעלי אומניות (י)ולשכנו אינו כופיהו רשב״ג אומר אף לשכנו כופיהו אמר רב הונא בריה דרב יהושע [5]פשיטא לי בר מתא אבר מתא אחריתי מצי מעכב [6]ואי שייך בברנא דהכא לא מצי מעכב בר מבואה אבר מבואה דנפשיה לא מצי מעכב (כ)בעי רב הונא בריה דרב יהושע בר מבואה אבר מבואה אחרינא מאי תיקו אמר רב יוסף ומודי רב הונא במקרי דרדקי דלא מצי מעכב דאמר מר (ז)(עזרא תיקן להן לישראל שיהו מושיבין סופר בצד סופר וניחוש דילמא אתי לאיתרשולי א״ל) מאי טעמא עבדת הכי. שלא הרגת את הנקיבות: **אם זכר עמלק: אחור מונע חרבו.** סיפיה דהאי קרא הוא: **שתלא.** נוטע כרמו (ם) למחלה: **אומנא.** מקיז דם: **סופר מתא.** לגלר: **כמופרין ועומדין דמו.** שלא יקנלקו ואם קנלקו מסלק להו בלא אתריתא אע״פ שלא התנו בו קודם לכן: **פסידא דלא הדר.** כגון אלו שמשנתגלה הבהמה או הרג המקיז והסופר כתב ספר תורה בטעות: **דאוקי ריחיא.** לטחון ולשכור: **מרחיקין מצודת הדג מן הדג.** לייל שנתן עיניו בדג עד שהכיר חורו מרחיקין שאר ליידין מצודתם משם אלמא אע״ג דלא זכה בה ולא מטא לידיה מרחיקין משם דא״ל קא פסקת לחיותי: **שאני דגים דיהבי סייארא.** נותנין עין בהבטה להיות (ג) נוהגים לרוץ למקום שראו שם מזונות הילכך כיון שהכיר זה חורו ונתן מזונות בתוך מצלו ריצתו בטוח הוא שילכדנו דה״ל כמאן דמטא לידיה ונמצא תבירו מזיקו אבל הכא מי שבא אצלי יבא ומי שבא אצלך יבא: **שמרגילם.** לבא אצלו כשאבותיהם שולחין אותן אל החנויות לקנות מן החנווניים: **שיוסקי.** שקדים: **אבל הכא.** שזה העמיד תחילה והרגיל להשתכר בכך וזה בא לירד אצלו לאומנותו אומר לו פסקת לחיותאי: **שלא להושיב ביניהן חייט ובורסקי.** ממקום אחר להשכיר לו בית במבוי (ד) ויש כאן בני אותה אומנות: **ולשכינו.** הדר במבוי כמוהו: **אינו כופהו.** מלירד לאותו אומנות: **רשב״ג אומר בו׳.** ורב הונא הוא דאמר כרשב״ג: **מלי לעבב.** מלעשות כאן אומנותם ולהביא כאן למכור ואפילו לרבנן דאמרי לשכינו אינו כופהו: **ואי שייך בברנא דהכא.** שנתן מס גולגלתו למושל העיר הזאת בבר מתא (ה) לא מצי בר מתא לעבב עליו כל העיר ופשיטא לי דבר מבוי אבר מבוי דנפשיה לא מצי מעכב את המבוי מלירד לאומנותו כרבנן ולא כרב הונא מיהו איבעיא לי בר מבואה אבר מבואה אחרינא מאי מי מצי מעכב (ו) בן המבוי הזה או לא מי הוי שכינו ואינו כופיהו או דילמא שכינו דאמור רבנן בבר מבואה דההוא מבוי קאמרי אבל בר מבואה אחרינא לאו שכינו הוא: **ומודה רב הונא.** דאמר לעיל בר מבואה דאוקי ריחיא כו׳ דאית ליה כרשב״ג מודי הוא במקרי דרדקי דלא מצי מעכב לבר מבואה מלמד גם הוא התינוקות שמתוך כך יזהרו באומנותן שיראו זה מזה דאמר מר קנאת סופרים תרבה חכמה: ומודה

ג) [עי׳ תוס׳ ביטין סח. ד״ה וכמיבו], ד) [ב״מ קט.], ה) שם ס.. ד) [וסס], ס) [גי׳ רש אלפס והרא״ש מבעלי], ו) [תוספתא פ״ח], ז) [מפי׳ רש״י סד״ה ומודה רב הונא גרסה דלא גרים לכל זה וכ״כ תוס׳ ג״כ להדיא בסמוך ד״ה קנאת סופרים], ח) במ״א: כרמים, ט) [ע״ל המשנה].

תורה אור השלם

1 וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְךָ מִכָּל אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא תִּשְׁכָּחּ:

דברים כה יט

2 אָרוּר עֹשֵׂה מְלֶאכֶת יְיָ רְמִיָּה וְאָרוּר מְנַע חַרְבּוֹ מִדָּם: ירמיהו מח י

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ זכר קרינן מ״ל לדידי זכר אקריון: (ב) שם מפני שמרגילן לבוא אצלו: (ג) רש״י ד״ה שאני דגים וכו׳ להיות רגילין לרוץ וכו׳ ונמן מצודה ומזונות וכו׳ וה״ל כמאן: (ד) ד״ה שלא וכו׳ כמבוי זה רש כאן: (ה) ד״ה ולא יכו׳ לבר מתא הוא ולא יכו׳ לא מלי מעכב מלירד כל״ל ותיבות את המבוי נמחק: (ו) בא״ד מעכב עליה בן המבוי הזה או לא: (ז) תוס׳ ד״ה כופין וכו׳ מוקמינן ליה לעיל בתינוקות:

מוסף רש״י

מקרי ינוקא. פסידא דלא הדר הוא דשכשתא כיון דעל על (ב״מ קט.). אומנא. מוהל תינוקות (שם). וסופר מתא. המספר את אנשי העיר בתפילות (שם צז. ושם: ספר מתא).

מסורת הש״ס

עין משפט נר מצוה

מג א מי׳ פ״ב מהל׳ מ״מ הל׳ ג מתג סס טוש״ע יו״ד סי׳ רמה סעיף ח:

מד ב ג מי׳ פ״ו מהל׳ שכירות הל׳ ז ועי׳ בהשגות ובמ״מ מתג עשין פח טוש״ע מ״מ סי׳ שו סעיף ח:

מה ד מי׳ פי״ח מהל׳ מכירה הלכה ד מתג לאוין קט טוש״ע מ״מ סי׳ רכח סעיף יח:

מו ה ו ז ח ט מי׳ פ״ו מהל׳ שכנים הל׳ ח מתג עשין פב טוש״ע מ״מ סי׳ קנו סעיף ה ופ״ש בסג״ר:

מז י כ מי׳ שם הל׳ יב ופ״ש מהל׳ מ״מ הל׳ ז מתג שם ופי׳ יב טוש״ע שם סעיף ג ועוש״ע יו״ד סי׳ רמה סעיף כב:

רבינו גרשום

מאי טעמא עבדת הכי דמשיירת נשים: האי בר מבואה (ה) מההוא מבוי (בני אדם) ולא היה רגיל לבך ובא מוקים ריחים שלו סמוך לריחים של חבירו: דינא הוא כו׳. מרחיקין מצודת הדג מן הדג שאם היה רגיל אחד לפרוש מצודתו בשכר שתיקן במים ובא חבירו ורצה לעשות מצודתו כמו כן מרחיקין אותה מן מצודת חבירו כמלוא ריצת הדג דמצי למימר ליה קא פסקת חיותאי ותסייע לרב הונא. מהא לא תסייע ליה דשאני דגים דיהבי סיירא דמשום הכי מרחיקין מפני כי מסיר לו דבר שבא כבר למצודתו במאכל שמשים במצודתו לפי שכשמעיינין ורואין מאכל במקום אחר בורחין ממצודתו של זה והולכין לשם וגזלו בירים דבר שכבר [בא] במצודתו אבל ברחוק פרסה אינו יכול להביט המאכל. אבל גבי ריחים דליכא למימר הכי דבר הבא לידי הסיר ממני שעדיין לא בא לידו כלום מודה דמצי לאוקמינהו במבוי: לימא דאמר בר׳ יהודה ולא כרבנן. מפני שמרגיל התינוקות לבוא אצלו ומצי למימר ליה שאר בעלי חנויות קא פסקת לחיותי: שיוסקי. שקדים: ומרחץ. שהיו רגילין לשכור מרחץ כדי לרחרץ: אתה עושה בתוך שלך ואני עושה בתוך שלי. וקשיא לרב הונא: כופין בני מבוי זה את זה שלא להושיב ביניהן לא חייט. כלומר אומנין של מבוי אחר אינן רשאין להושיב במבוי זה שלא לדעת כולן ולשכינו שבמבוי שלו אינו כופהו שלא יזקק מן אומנותו משום דאמר ליה אתה עושה בתוך שלך ואני בתוך שלי: רשב״ג אומר אף לשכינו כופהו. ורב הונא ס״ל כרשב״ג: בר מתא אבר מתא אחריתי מצי מעכב שאם היה אומן א׳ בעיר ובא אומן אחר מעיר אחרת כאותו ורצה לקבוע באותה מדינה יכול לעכב על ידי ולומר קא פסקת לחיותא ואי שייך אכרגא להתם שפורעין מס גולגלותם לאדון אחד דמי כמאן דהוה תרוייהו מאותה העיר ולא מצי מעכב ליה: דנפשיה. כלומר לשכינו לא מצי מעכב ורב הונא בריה דר״י לא ס״ל הא דרב הונא דלעיל. ג) לא צריכא דלא שייך מאי. מי אמרי׳ הואיל דמתא חדא תרוייהו אע״ג דלא שייך כרנייהו בחדא לא מצי מעכב ליה. או דלמא כיון דלמבוי דידיה הוא מצי מעכב דלא ליקבע במבוי דידיה תיקו:

ה) נראה לי״ל בר מבואה לאוקי ריחיא ואתא בר מבואה חבריה מההוא מבוי ולא היה כו׳: ו) [מד׳ רבינו ז״ל אלו נראה שהיה גורס כאלו ואי שייך בברנא דהכא הא אמרת דלא מצי לעכב לא צריכא דלא שייך מאי עד כאן וכ״ע מדברי הרמב״ם ז״ל בפ״ו מהל׳ שכנים שגרס כן ע״ש].

ומודה רב הונא בריה דרב יהושע. אע"ג דאמר [כא:] בר מתא אבר מתא אחריתי מצי מעכב מלהביא כאן ולמכור מודה הוא ברוכלין מוכרי בשמים המחזירין בעיירות להביא בשמים לנשים להתקשט בהן דלא מצו לעכב עלייהו רוכלי העיר: **לאהדורי.** לחזר ולסבב במבואות העיר ובכתים על כל הרוצה לקנות ואחרי כן ישוב לעיירו: **ואי לורכא מרבנן הוא.** דעריך בגירסא ולא אורחיה לאהדורי אפי' לאקבועי נמי: **דלא כהלכתא.** אלא לפיס משורת הדין: **דיקולאי.** מוכרי סלים ויש אומרים מוכרי יורות: **ולעלמא ליזבנן.** יומא דשוקא הוה והרבה באין ממקום אחר לקנות מן השוק לפיכך אין בני העיר מעכבין גם על המוכרים להביא אומנותם ולמכור לנקבצים לשוק: **עמוראי.** מוכרי למר: **אין לן אשראי במתא.** מכרנו באמנה ולריכים אנו לשהות כאן עד שנגבה חובות שלנו ואם אין אנו מוכרין סחורותינו במה נתפרנס: **עד דעקריתו.** שתעקרו חובותיכם מן הלוקחים מכם באשראי: **נקיט ליה שוקא.** הכרז שלא ימכור איש בעיר גרוגרות אלא הוא: **תהי ליה כקנקניה.** הרים לו בקנקנו אם יין הוא אם חומץ כלומר בדקהו בהלכות אם תלמיד חכם הוא אם לאו. ריש היין כשמריחין אותו אם טוב הוא קרי תהי כדאמרינן בת תיהא במסכת ע"ז (דף סו:) וכן בכתובות (דף קה.) קרנא הוה תהי באמבטא דחמרא: **כפיפה מצרית.** סל גלרים של ערבה: **מהו.** מי חשוב כמעולל והוה ליה ככלי גלגלים ואין מקבל טומאה עוד: **א"ל.** רב דימי לרב אחא: **מר ניהו רבא.** אתה הוא רבא לפי שאתה על רבא שהוא גדול העיר וסבור שהוא זה: **עפה ליה כסנדליה.** הכהו על סנדלו במקל דרך חבוק כאם שמכין למי שאינו חשוב: **דלא שייה.** אלא נמנע מלהפרע: **לאוניתא.** אונאת בושתו: **דמלכא דאדום.** אע"פ שהוא אדומי): **על שרפו.** מחמת בזיון: **דאמר להו לרבנן אדמגרמיהו גרמי כי אביי.** שהיה רגיל לומר לתלמידים עד שאתם הולכים אצל אביי לגרס עצמות כלומר ללמוד אצל אביי לשונו: **פו אכלו כו'.** בואו ולמדו הלכות להובות מרובות אצל רבא: **שמעיה דרבא.** שלומו לקנות בשר: **ריש כלה.** דורש בדברים בשמחות: **דלא הוו בסיומא.** יש אומרים שלא היו נעלה כשנעשה רב נחמן ריש כלה ויש אומרים דלא הוו בסיומא דפירקא דרבא דדרים בשבת הרגל הלכות האמורות בפרק אחרון של בכורות: **שמעתתא דמעשר בהמה.** בפרק אחרון דבכורות ורבא אמריהו בסופא דפירקא: **אפו רבנן.** תלמידי הישיבה הבאים לשמוע: **נערבא ערסיה דרב אדא.** אני מצפה כאן שיביאו את מטת רב אדא שמת: **מתני' לא יסמוך לכותל חבירו אחר אלא אם כן כו'.** מפרש בגמ': **והחלונות.** מי שהיו לו חלונות פתוחים לאחר חבירו והוחזק בדבר זה שלא בחיים ובא בעל האחר לבנות אם כותל צריך לשער ד' אמות: **כין מלמעלן.** אם בא להגביה יגביה כותלו ד' אמות מן החלונות: **כין מלמטן.** אם בא לבנותו נמוך צריך להשפילו מן החלונות ד' אמות וטעמא מפרש בגמ' [ע"ב]: **כין מכנגדן.** צריך להרחיקו מהן ד' אמות: **גמ' הנא**

[ע"ב] **קנאת סופרים תרבה חכמה.** ולא גרסי' כמו שיש בספרים דאמר מר עוזרא תיקן להם לישראל שיהו מושיבין סופר בכל סופר דהא לא אמר אמר ליה במרובה (ב"ק דף פב.) גבי עשר תקנות שתיקן: **מעלמא** אתו ולעלמא ליזבנן. מכאן משמע דבשאר דשוקא היה מותר להלוות לבני אדם הבאים ממקומות אם לשוק לבכרים דאתו מעלמא אבל לבני המקום לא דוקא בשוקא אבל לאהדורי לא: **אמר** ליה רבא לרב אדא בר אבא.

כן גרים רבינו חננאל ולא גרסי' בר אהבה דאותו היה בימי רבי כדאמרינן בקדושין (דף עב: ושם) היום יש בר אדא אבל בר אהבה במיקום אל אבריהם אביו: **פיל שבלע כפיפה מצרית.** בפ' ר' ישמעאל (מנחות דף סט. ושם ד"ה פיל) אימתא דהך בעיא דהכא ומסיק התם למאי אי למבטל טומאתו תניא כל הכלים יורדין לידי טומאה במחשבה ואין עולין מטומאה אלא בשינוי מעשה וקאמר לא צריכא דבלע הולין ועבדינהו כפיפה אי הוי עיולו והוי ככלי גלגלים או לא והכא בלע הולין בעא מיניה דאי כפיפה שלימה אמאי לא הוה בידיה מתני' היא וקשיא לר"ת א"כ אמאי לא נקיטו ליה שוקא הא בעיא זו לא איפשיטא התם וי"ל דמ"מ הוה ליה לאיתויי הכך דאיות דמיימי התם ודמי להו: **אנא ענישתיה.** כל אחד מהן היה מתאונן שעל ידו מת רב אדא משום דאמרינן בשבת בפ' שואל (דף קמט:) כל מי שחבירו ענש על ידו אין מכניסין אותו במחילתו של הקב"ה שנאמר (משלי יז) גם ענוש לצדיק לא טוב אלא רע וכתיב (תהלים ה) לא יגורך רע. ר"י: **וקמא** היכי סמיך. ס"ד דבנפל אחיי שכן משמע הלשון דקתני מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו ומשני רב יהודה הכי קאמר הכא לסמוך כו' ומתני' הכי פירוש' מי שהיה גבול כותלו סמוך לכותל חבירו ורבא פריך לכותל קתני ולא גבול וא"ת לרבא דאמר בריש פירקין דאסור לסמוך קמא היכי סמך ואפילו לפי' ר"ת דלמסקנא שרי רבא לכולהו לסמוך לצד מבוי מ"מ אמאי לא פריך מהכא דהוי ריש אלא ממשרה וירק דהוי סיפא וי"ל דלא אסר רבא לסמוך אלא מילתא דמגופיה אתי היזק אבל הכא הכותל אינו מזיק כלום אלא שגורם למעט הדווש: אלא

[ע"ב] **קנאת סופרים תרבה חכמה** אמר רב נחמן בר יצחק ומודה רב הונא בריה דרב יהושע ברוכלין המחזירין בעיירות דלא מצי מעכב דאמר מר עוזרא תקן להן לישראל שיהו רוכלין מחזירין בעיירות כדי שיהו תכשיטין מצויין לבנות ישראל והני מילי לאהדורי אבל לאקבועי לא ואי צורבא מרבנן הוא אפילו לאקבועי נמי כי הא דרבא שרא להו לר' יאשיה ולרב עובדיה לאקבועי דלא כהלכתא מאי טעמא כיון דרבנן נינהו אתו לטרדו מגירסייהו הנהו דיקולאי דאייתו דיקלאי לבבל אתו בני מתא קא מעכבי עלויהו אתו לקמיה דרבינא אמר להו המעלמא אתו ולעלמא ליזבנו והני מילי ביומא דשוקא אבל בלא יומא דשוקא לא וביומא דשוקא נמי לא אמרינן אלא לזבוני בשוקא אבל לאהדורי (ו) לא הנהו עמוראי דאייתו עמרא לפום נהרא אתו בני מתא קא מעכבי עלויהו אתו לקמיה דרב כהנא אמר להו דינא הוא דמעכבי עלייכו אמרו ליה אית לן אשראי (ב) אמר להו זילו זבנו שיעור חיותייכו עד דעקריתו אשראי דידכו ואזליתו רב דימי מנהרדעא אייתי גרוגרות בספינה א"ל ריש גלותא לרבא פוק חזי אי צורבא מרבנן הוא נקיט ליה שוקא א"ל רבא לרב אדא בר אבא פוק תהי ליה בקנקניה נפק [אזל] בעא מיניה (ג) פיל שבלע כפיפה מצרית והקיאה דרך בית הרעי מהו לא הוה בידיה א"ל מר ניהו רבא (ד) טפח ליה בסנדליה א"ל בין דידי לרבא איכא טובא מיהו על כרחך אנא רבך ורבא רבה דרבך לא נקטו ליה שוקא פסיד גרוגרות דידיה אתא לקמיה דרב יוסף א"ל חזי מר מאי עבדו לי א"ל מאן דלא שהייה לאוניתא דמלכא דאדום לא נשהייה לאוניתיך דכתיב (ו)כה אמר ה' על שלשה פשעי מואב ועל ארבעה לא אשיבנו על שרפו עצמות מלך אדום (ז)לסיד נח נפשיה דרב אדא בר אבא רב יוסף אמר אנא ענישתיה דאנא לטייתיה רב דימי מנהרדעא אמר אנא ענישתיה דאפסיד גרוגרות דידי אביי אמר אנא ענישתיה דאמר להו לרבנן (ח)אדמגרמיתו גרמי בי אביי תו אכלו בישרא [שמינא] בי רבא ורבא אמר אנא ענישתיה [דכי הוה אזיל לבי טבחא למשקל אומצא] אמר להו לטבחי אנא שקילנא בישרא מיקמי שמעיה דרבא דאנא עדיפנא מיניה רב נחמן בר יצחק אמר אנא ענישתיה דרב נחמן בר יצחק ריש כלה הוה כל יומא מיקמי דניעול לכלה מרהיט בהדיה רב אדא בר אבא לשמעתיה והדר עייל לכלה ההוא יומא נקטוה רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע לרב אדא בר אבא משום דלא הוו בסיומא אמרו ליה אימא לן הני שמעתתא דמעשר בהמה היכי אמרינהו רבא אמר להו הכי אמר רבא והכי אמר רבא אדהכי נגה ליה [לרב נחמן בר יצחק] (ט)(ולא אתי רב אדא בר אבא) אמרו ליה רבנן לרב נחמן בר יצחק קום דנגה לן למה יתיב מר אמר להו יתיבנא וקא (י) מנטרא לערסיה דרב אדא בר אבא אדהכי נפק קלא דנח נפשיה דרב אדא בר אבא ומסתברא דרב נחמן בר יצחק ענשיה: **מתני'** (יא)מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו לא יסמוך לו כותל אחר אא"כ הרחיק ממנו ארבע אמות (יב)החלונות בין מלמטן בין מלמעלן בין כנגדן ארבע אמות: **גמ'** וקמא היכי סמיך אמר רב יהודה הכי קאמר הבא

כדמפרש בריש פ"ק: ומקשי' וכותל קמא דנפל דהוה מעיקרא היכי סמיך בקרוב מד' אמות: אמר רב יהודה. הכי תריץ מתני' הבא לסמוך תחלה לא יסמוך לכותל וכו':

מסורת הש"ס

(א) [לעיל כא.], (ב) ב"ק פב:, (ג) מנחות סט., (ד) [מו"ק כה. ב"ק לב:], (ה) [ב"ק לשיד], (ו) [ל"ל אדמגרסיתו. ערוך ערך גרם ח'], (ז) [כ"ל מ"ז וגרס רבב"י אתו רבנן א"ל לרב בב"י], (ח) [לעיל ב:], (ט) [ב"ש ל"ה היום ונרס"י שם ועי"ש תוס' תענית כ: ד"ה מ"ל],

תורה אור השלם

ז כה אמר יי על שלשה פשעי מואב ועל ארבעה לא אשיבנו על שרפו עצמות מלך אדום לשיד: עמוס ב א

גליון הש"ם

תוס' ד"ה וקמא כו' אבאי לא פרך שהבא. קשה לי על קושיתם הא מהכא לא היה לריה לפתוך ולאחוך מכל שיורי דלעיל ולהוכיח דגם לרבנן דר"י מותר לסמוך לרבא דהא כמו דמסתגין על מלין קדם לנוד דמירי בלוקח ה"ג י"ל הכא דמירי בלוקח המקום שאצל כותל חבירו. גם תמוה לי כמה דנקטו קושיתם רק לס"ד דלעיל הא מבואר בסוגיא דמכדל דלמסקנא מה דקתני ר"י מתיר במכדל היינו דאמר לדבריהם דרבנן המתיר משהה דרק אצל מכדל יהיה מותר לסמוך אף דבעל דברים סמך בהיתר מ"מ כיון דקצת עשה שלא בהיתן ומזיק להמכדל מותר לזה להעמיד אצלו מכדלו בלי הרחקה כיון דבעל דברים מזיק גם אותו. ועלה אמרינן לעיל לרבנן היינו דרבנן לא היה לסם לאוקי על סברת דברים לא מזקי לאמכדל עי"ש היטב. א"כ הכא בדווש דשיהם מזיקים זה לזה מה בכך שהראשון העמיד כותלו תחלה מ"מ יכא הני מותר לסמוך כותלו דאמר לו ממו שכותלו מזיק אותך כן כותלך מזיק אותו ובוחנו דזה לא יתיר גם בתרוגים דדווש לא הוי מזיק ממש דמ"מ יאמר הני מה שאני מזיקך כדווש כמו כן אתה מזיקני כדווש. ויהיה בהכרח לאוקמי הכא בלוקח דהראשון לא עשה אפילו קצת שלא כהגון וזה הני צריך ליתן כל הרחקה כמ"ש תוס' בסוגיא דמכדל ועי"ש:

הגהות הב"ח

(א) גב' אצל להאדורי במתא לא: (ב) שם אית לן אשראי במתא אמר: (ג) שם וקא נטרנא לערסיה:

מוסף רש"י

כפיפה. קופה, מצרית. מגורי דקל (מנחות שם). שפח ליה בסנדליה. הכהו על סנדלו, ל"א נעט בסנדלו (ב"ק לב: וכעי"ז מו"ק כה.). החלונות. אחד מבני השותפין הבונה כותל בחלר כנגד חלונותיו של חבירו, בין מלמעלן. אם הכותל גבוה יותר מן החלונות צריך להגביה לתעלה מהן ד' אמות, כדי שלא יעמוד על עוני כותלו וירחה. בין מלמטן. אם הכותל נמוך מן החלונות צריך להשפילו מהן ד"א כדי שלא יעמוד על עוני כותלו וירחה, בין מכנגדן. צריך להרחיק את הכותל מן החלונות ד"א כדי שלא יפיל (לעיל ב:).

עין משפט נר מצוה

מה א ב ג ד מי' פ"ו מהל' שכנים הל' ט סמג עשין פב עוש"ע מ"מ פי' קנו סעיף ו: **שם** ה ז ח מי' שם הלכה י עוש"ע שם סעיף ז: ג ט מי' פ"ע שם הל' ט סמג שם עוש"ע מ"מ פי' קנה סעיף יב: **נא** י מי' שם פ"ז הל' א ג ג סמג שם עוש"ע מ"מ פי' קנד (סעיף ג וסעיף כב) [סעיף כא]:

רבינו גרשום

ברוכלין. שמוכרין תכשיטי נשים שרק וכחל אע"ג דלא שייכי בחד כרגא דלא מצי מעכב עליה האי רוכל דמתא: והני מילי דלא מצי מעכב לאהדורי לחזר ולילך משוק לשוק ומכבור למבור ולמכור ולשוב לעירו אבל לקבוע חנותו בהני רוכלין למזבן תכשיטין לא: דלא כהלכתא. כלומר שלא ילמדו ממנו אחרים הלכה דלפנים משורת הדין עבד להו משום דרבנן נינהו דלא ליבטלו מגירסייהו לילך ולחזר בכל העיר ומשוק לשוק: הנהו דקולאי. שמוכרין סלים. אתו דקולאי דמתא ומעכבי להו אמר להו לא מצינו מעכבי עלייהו דמעלמא אתי ולהנהו דאתי מעלמא לשוק לזבני אבל לאהדורי בבתים לזבוניהו לא דהדאי מצי למיעכב עלייהו: אית לן אשראי במתא. חוב שחייבין לנו ממון וצריכין לנו לעכובי הכא עד דפרעי לן והב לן רשותא דניזבון עד כפי חיותן עד דפרעי לן: נקיט ליה שוקא. שלא ימכור אדם עד שימכור כל גרוגרות שלו: תהי ליה. הוי מרית מה יש בו: מצרית. מצורי דקל מהו מי אמרי' הואיל דהווית במעיו והקיאה [דרך] בית הרעי כמאכל שנתעכל דמי ונתבטל' ואין מקבלת טומאה או דלמא הואיל ואכתי קיימת היא דבר חשוב הוי ואינה מבוטלת ומקבלת טומא': אמר ליה. רב דימי לרב אדא מאן נינהו מר רבא את הוא רבא: טפח ליה. רב אדא לרב דימי בסנדליה כלומר שלא היה חשוב בעיניו: ורבא רביה דרבך. שהוא רבי ואנא רבך: מאן דלא שבקיה. לאוניתא (דעמון) דמואב למלכא דאדום: אדמגרמיתו גרמי כי אביי. שהיה רגיל לומר לתלמידי אביי כל זמן שאתם מגררין עצמות שאין בהן לחלחת בי אביי יכולין אתם ללמוד תורה בשורה וכהלכתא בי רבא לפי שאביי לא למד כל כך ולפיכך אמר אביי אנא ענישתיה שהיה מבזיני: ריש כלה הוה. שהיה רגיל לדרוש בשבת שלפני החג ורב נחמן היה דורש אוחן שבתות והיו מתקבצין שם מהרבה מקומו' תלמידין לשמוע. עכביהו רב פפא ורב הונא לרב אדא בר אהבה משום דלא הוי בסיומא במס' בכורו' קמיה דרבא: קום והכנס לדרש דנגה לן שכבר עבר מן היום הרבה: קא נטרנא לערסיה. כלומר שמת לפי שהיה מצערו כל כך שלא בא אליו לעיין עמו הדרשה: **פיסקא** מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו ונפל לא יסמוך כותל אחר. שלא יבנה שם כותל אחר אלא אם כן הרחיק ממנו מכותל חבירו ד' אמות משום דווש'א כדמפרש בגמ'. החלונות מלמעלן ומלמטן ומכנגדן ד' אמות